

Postupimské pšinoski k Sorabistice / Potsdamer Beiträge zur Sorabistik,
č. 1-3/2000. Zostavili Peter Kosta a Madlena Norbergowa, Universität Potsdam.

1. *Johannes Bocatius – ein wendischer Europäer aus Vetschau. Beiträge eines internationalen Symposiums zu Johannes Bocatius (Jan Bok).*
2. Měto Pernak, *Aleksandr Sergejewič Puškin (1799-1837), wubrane basni we dwěma rěcoma, posčonk k 200. narodnemu dnju basnika, z rusojскеje do serbskeje rěcy pšenjasona.*
3. Detlef Kobjela, Werner Meschkank: *Vom Regenzauberlied bis zur wendischen Pop-Ballade, ein Beitrag zur Musikgeschichte der Lausitz unter besonderer Darstellung der niedersorbischen Musikgeschichte.*

Práve na prelome milénia sa Slavistický inštitút Postupimskej univerzity, oddeľenie západoslovanskej jazykovedy, podujal v nepravidelnom slede „prezentovať nové výsledky sorabistického bádania, podnecovať k výmene poznatkov v oblasti jazyka, literatúry a kultúry Lužice a prispieť tak k uchovaniu jazyka a kultúry jej pôvodného etnika“. Z predslovu k prvému číslu vyplýva, že editori, riaditeľ prof. dr. P. Kosta a pracovníčka ústavu dr. M. Norbergowa, budú venovať osobitnú pozornosť jazykovým, literárnym, historickým a kultúrnym vzťahom medzi hornou a dolnou lužickou srbčinou.

Podnet poskytlo medzinárodné sympóziu venované Johannesovi (Jánovi) Bocatiovovi, pôvodne Janovi Bokovi (1569-1621), dolnolužickému rodákovi a slovenskému básnikovi z obdobia humanizmu, ktoré sa uskutočnilo 11. septembra 1999 v jeho rodnom meste Vetschau (Wětošow, spolková krajina Brandenburg). Šesť príspevkov sa k osobnosti „vendského Európana“, inak aj význačnej osobnosti politického života v strednej Európe 17. storočia, približuje z rozmanitých uhlov: P. Kunze podáva obraz dolnej Lužice v 16. a 17. storočí, H. Faške pátra po stratených znakoch wětošovskej podoby vendčiny, teda dolnej lužičtiny, D. Teichmannová sleduje, ako sa ortodoxný luterán Bok prepracoval k pochopeniu o nevyhnutnosti koexistencie s katolíckym táborom.

Ostatné príspevky sa venujú Bocatiovmu dielu. L. Petraško skúma, nakoľko ho poznačili pomery v krajine, ktorú si zvolil za vlasť, P. Kosta interpretuje latinskú tvorbu a M. Norbergowa, zároveň moderátorka podujatia, Bocatiovu nemeckú lyriku. Bocatius sa k svojmu pôvodu očividne hlásil (Sorabus) a v diele – tvorí ho okolo tisícok strán – nájde sa aj doklad o tom, že poznal svoj materinský jazyk.

K Puškinovej dvojstoročnici (r. 1999) prináša druhé číslo *Postupimských príspevkov* vybrané básne v dolnej lužičtine, okrem emblémových a teda notoricky známych, napríklad *V Sibir' (Do Sibirskeje)* či *Exegi monumentum (Ja pamjatnik sebe vozdvig nerukotvornyj... / Ja sebje stajil som tud pomnik njetlajucy...)*, aj fragmenty (*Nane/Nastaru moju*). Záverečné *Pšispomnješa* ich zaraďujú do kontextu tvorby, *Doslowo* podáva stručnú informáciu o básnikovi.

Vzhľadom na prirodzené limity viazanej reči prekladateľ Měto Pernak nezatajuje skepsu, pokiaľ ide o možnosť plnohodnotne pretlmočiť lyriku: „*Každý preklad poézie*

predstavuje napokon iba väčší–menší kompromis na úkor obsahu či formy.“ Z konfrontácie, ku ktorej podnecuje priebežne uverejnený originál, vyplýva, že prekladateľova skromnosť nie je opodstatnená a Pernakov výkon znesie aj náročnejší meter. Zachováva rýmovú schému originálu i ďalšie z jeho charakteristických znakov (enjambement), na úrovni verša zas slabičnú aj sémantickú zhodu, v lexike nevyužíva násilne spoločný slovanský základ.

V porovnaní s originálom vykazuje preklad zvyčajne väčšiu čistotu rýmov, aj keď gramatických: *legka/s oblučka* vs. *jéženje/ sejženie* (Telega žizni/Woz žywjena), inokedy ostáva na ich úrovni: proti páru *jamščika/toska* stojí v preklade *domacne/ tužyce* (Zimnaja daroga/Zymska droga), rýmuje navyše aj fragmentárny záver: *Otdajte mne metel' i v'jugu/l zimnij dolgij mrak nočej – Dajšo mě snég a wichor zas/A dlujkich nocow šamny cas!* (Vesna, vesna, pora ľubvi.../O nalěto, caslubošči...) Ojedineho sa rým stratí: trojici Meri/poteri/ Meri v preklade zodpovedá *Mary/derje/Mary* (Iz Barry Cornwall/ Z Barry Cornwall). Limitovaná znalosť cieľového jazyka, s ktorou musí počítat' u čitateľa, vyžaduje vysvetliť pod čiarou málo známe slová, často homorbskej, zriedkavejšie nemeckej proveniencie. Inak by si však bol reprezentatívny výber z Puškina v dolnolužickej srbčine zaslúžil aspoň elementárnu grafickú úpravu, čo sa ešte väčšmi týka ostatných zväzkov edície.

Dolní Lužičania, najmenší slovanský národ, germanizácii a asimilácii síce neodolali – dnes ovláda svoju materinčinu iba ak sedemtisíc pôvodných obyvateľov Dolnej Lužice na okolí Chočebuzu – no už prostý fakt, že vôbec prežili, mal by vyvolať údiv, ak už nie obdiv. Osud im bol totiž naklonený oveľa menej ako Horným Lužičanom v Sasku: pôvodne ho stelesňovali Germáni (Herder našiel paralelu s genocídou spáchanou na Indiánoch), neskôr Prusko, v porovnaní so Saskom oveľa menej tolerantné, napokon nacisti.

Autori monografie o dejinách hudby v Lužici, najmä dolnej, skladateľ D. Kobjela a publicista W. Meschkank vyvracajú zároveň mýty tvrdojšie udržiavané pri živote: ako Lužickí Srbi spolupracovali s národnými socialistami aj ako ich počas existencie NDR preferovala komunistická moc. Tá totiž hneď po vojne v predvolebnom boji nepohľadla ani národnostným štvanim a neskôr od nej Lužičania tiež nedostali nič zadarmo, naopak, očakávala sa od nich propagandisticky využiteľná oddanosť. Najprv narušil kompaktnosť slovanských osídlení prílev utečencov z Východu, neskôr spôsobila bezuzdná ťažba hnedého uhlia priam systematickú likvidáciu tunajších dedín.

Čitateľa mátie miestami nejednotná terminológia: pod *sorbisch* majú autori zvyčajne na mysli hornú Lužicu, ale niekedy aj celý región, *wendisch* zas označuje dolnú Lužicu, no vyskytnú sa aj označenia *obersorbisch*, *niederwendisch*, *niedersorbisch*, mená sa používajú tu v lužickej, inokedy nemeckej podobe. A hoci sa fakty miestami opakujú, vyplynie z nich paradoxné konštatovanie: asimilačné, ponemčovacie tendencie v subtilnejšej podobe pretrvávajú, a to napriek zdanlivej veľkorysosti, akou je existencia profesionálneho folklórneho súboru či dvojjazyčného divadla v Budišine. Okliešťujú sa subvencie, ignorujú sa špecifické problémy menšiny bez materskej krajiny. Situáciu komplikuje napätý vzťah medzi hornými a dolnými Lužičanmi: autori poukazujú na dominantné postavenie horných Lužičanov, ak treba artikulovať spoločné požiadavky a presadzovať záujmy.

Najnovšie má podľa vzoru Bretónska prispieť k záchrane a oživeniu lužičtiny bilingválna výchova už od materskej školy. *„Budúca Európa sa bude skladať zo špecifických regiónov. Tie svojim obyvateľom umožnia zakorenenie, orientáciu a identitu, teda kvalitu života, návštevníkom a hosťom zas nezameniteľné dojmy.“* Projekt WITAJ oprávňuje vari nielen oboch autorov na opatrný optimizmus.

Ludovít Petraško